

заступник командира військової частини А3880 з морально-психологічного забезпечення –
начальник відділення морально-психологічного забезпечення
снт Чорноморське, Одеська область, Україна

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. У статті розкриті проблеми змісту поняття «соціальна реабілітація військовослужбовців», яка в умовах сьогодення виділяється в самостійну технологію клінічної та соціальної військової практики. Розкриваються структурні компоненти соціальної реабілітації військових, проводиться аналіз підходів вітчизняних дослідників із розкриття цієї проблематики.

Ключові слова: соціальна реабілітація, медична реабілітація, фізична реабілітація, психологічна реабілітація, психотерапія.

Актуальність. Термін «реабілітація» походить від латинських слів «re-» – відновлення і «habilis» – здатність, тобто «Rehabilis» – відновлення здатності (властивостей), валідності індивідуума. Актуальним питанням медицини залишається попередження вичерпання і відновлення адаптаційних можливостей організму людини, реабілітація порушень гомеостазу.

Об'єкт соціальної реабілітації. Нині соціальна реабілітація як самостійна галузь охорони здоров'я в рамках концепції сучасної медицини має реалізувати свої завдання на певному контингенті хворих: хворі, травмовані, поранені військовослужбовці і реконвалесценти після різних захворювань із тимчасовою втратою працездатності або її зниженням різного ступеня (первинний контингент). Проводяться реабілітаційні заходи щодо корекції порушених параметрів гомеостазу (гомеостатична терапія), підтримки рівня здоров'я людей, а також його відновлення у військовослужбовців, які мають функціональні порушення і розлади, відмінною рисою яких є їхня оборотність. Об'єктом дії тут є знижені резервні регуляторні можливості організму, ті, хто хворіє на хронічні захворювання або з наслідками травм і поранень зі стійкою втратою працездатності та тимчасовою інвалідизацією, в яких можлива позитивна динаміка відновлення порушених функцій (вторинний контингент). Соціальна реабілітація цих хворих військових із незворотними морфологічними змінами в тканинах і органах спрямована на відновлення обмеженої дієздатності, компенсацію порушених функцій, вторинну профілактику захворювань і їх ускладнень, профілактику рецидивів через посилення компенсаторно-приспосувальних процесів (адаптаційна терапія). Це інваліди – учасники бойових дій із наслідками захворювань, травм і поранень із різним ступенем стійкої втрати працездатності (контингент, який потребує постійної реабілітації), яким призначається адаптаційна терапія.

Предмет соціальної реабілітації. Корекція психічного стану військовослужбовця (нормалізація психоемоційного статусу, лікування соматогенні), а також формування його раціонального ставлення до лікування, лікарських рекомендацій, виконання реабілітаційних заходів. Необхідно створити умови для психологічної адаптації хворого військового до життєвої ситуації, яка змінилася внаслідок хвороби, вирішити питання подальшого проходження військової служби, визначити його професійні якості. Цей вид реабілітації передбачає відновлення теоретичних знань і практичних навичок за основним фахом військово-облікової спеціальності до рівня знань і навичок, необхідних для виконання на належному рівні завдань за призначенням за раніше набутою військовою спеціальністю, або навчання нової військової спеціальності відповідно до фізичних і психічних можливостей, а також повернення військовому економічній незалежності і соціальної повноцінності. Це відновлення, а за неможливості – створення нового прийняттого для конкретної людини положення в сім'ї та військовому колективі. Тому реабілітація – багатогранний процес відновлення здоров'я людини і реінтеграції його у військове і соціальне життя.

Поняття реабілітація (відновлення) в цій статті будемо розглядати як «третинну профілактику», розуміючи під первинною профілактикою – попередження захворювань, а під вторинною – лікування хвороби.

Соціальна реабілітація військовослужбовців – це комплекс державних, суспільних та військових заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для соціальної інтеграції військовослужбовця з інвалідністю або будь-якою психічною травмою в суспільство та військовий колектив, відновлення

його соціального та військового статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності та подальшого проходження військової служби шляхом орієнтації в соціальному та військовому середовищі, соціально-побутової адаптації, різноманітних видів патронажу і соціального та військового обслуговування. З огляду на це визначення варто виділити такі ключові терміни: інвалідність, отримана на військовій службі, – соціальна недостатність внаслідок обмеження життєдіяльності військовослужбовця, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги та обмеження у виконанні службових обов'язків; соціальний статус військовослужбовця – досить чітко визначене положення військовослужбовця у військовому колективі або військового колективу в службових та особистих відносинах з іншими військовими колективами; військове середовище – оточуючий зовнішній військовий світ – норми, закони, правила, традиції, які впливають на військовослужбовця або військовий колектив.

Військове середовище – це сукупність умов існування військовослужбовця та військового колективу. Людина – істота соціальна. У соціології під соціальним середовищем людини розуміють економічні, політичні, соціальні, духовні, територіальні умови, що впливають на становлення особистості. Особливу значимість для нього мають події суспільного життя і найближче оточення – соціальний фактор. Тому соціальна реабілітація є однією з найважливіших у системі загальної реабілітації.

Для військовослужбовця, що отримав психічну травму, важливо відчувати з боку оточення увагу, співчуття, отримати необхідну допомогу. Покращує настрій і позитивно позначається на стані травмованого відволікання уваги військовослужбовця від зосередження на хворобливих відчуттях і уявленнях. Такий психосоціальний вплив, його значущість визначають участь у реабілітації не тільки медичних працівників, але перш за все командирів і товаришів по службі військовослужбовця. У цей період особлива увага має бути приділена підтримці в підрозділах (частини) здорового соціально-психологічного клімату.

Соціальна реабілітація військовослужбовців визначається характером взаємовідносин травмованого в колективі, наявністю передумов до суспільно корисної праці, особливостями поведінки в процесі службової діяльності, виразністю інтересів. Вплив соціального фактору спрямований на коригування в людини світогляду і ставлення до життя, активізацію соціальних ідеалів.

Психосоціальний вплив здійснюється проведенням групової терапії, стимулюванням соціальної активності, зайнятістю суспільно значущими справами (роботою) [1, с. 72–74]. Відчутно позначається на соціальній реабілітації постійний контакт військовослужбовця з товаришами по службі, отримання листів, газет, журналів, прослуховування радіопередач і т.п. Вирішенню цих завдань активно сприяє організаційно-виховна діяльність командирів.

Основними видами соціальної реабілітації військовослужбовців є такі: медична (в т. ч. лікувальна), фізична, військово-професійна, психологічна тощо.

Медична реабілітація – галузь медичної науки, яка вивчає механізм дії фізичних лікувальних чинників, обґрунтовує та створює технології відновлювального лікування, оцінює ефективність медичної реабілітації військовослужбовців із різноманітною паталогією.

У тих випадках, коли військовослужбовці отримують досить серйозні травми, то до них застосовуються заходи медичної реабілітації. Надання першої медичної допомоги в бойовій обстановці є ніщо інше, як початок медичної реабілітації.

Навіть короткочасне поліпшення стану військовослужбовців полегшує контакт із ними, підвищує їх віру в поліпшення стану і одужання. Значимість медичних заходів у відновленні психічної рівноваги полягає не тільки в застосуванні психотропних засобів, що нормалізують вплив на емоційну сферу людини, що створюють умови для швидкого і конструктивного впливу на психологічні стани.

Істотну роль у профілактиці психічних розладів у військовослужбовців відіграють такі елементи медичної реабілітації, як повноцінне і раціональне харчування, турбота про стан здоров'я особового складу, дотримання елементарних гігієнічних норм і т.п.

У процесі надання кваліфікованої медичної допомоги військовослужбовцям із травмованою психікою в лікувальних установах застосовуються медикаментозна терапія, фізіотерапія, бальнеотерапія, масаж і т.п. Загалом медичний вплив на людей, які зазнали психогенного впливу, «відкриває двері» для психотерапії. Фахівці стверджують, що у 80–85% людей відновлення працездатності досягається, по суті, в процесі завершення програми медичної реабілітації.

Фізична реабілітація, фізична терапія (англ. *Physicaltherapy* – це застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих військовослужбовців.

Військово-професійна реабілітація передбачає прийняття заходів із відновлення в найкоротші терміни після травмування психіки військовослужбовців їхніх професійних навичок, найважливіших функцій, що забезпечують виконання обов'язків за штатним призначенням. У разі неможливості професійної реабілітації військовослужбовців здійснюється їх перенавчання, підготовка до виконання інших, більш доступних обов'язків (професійна переорієнтація).

Психологічна реабілітація – досить важлива та невід'ємна складова частина соціальної реабілітації. У цій статті розглянемо її більш конкретно і надамо їй два визначення.

Психологічна реабілітація – це комплекс заходів реабілітаційної (відновлювальної) медицини, спрямованих на відновлення психічних та фізичних сил у військовослужбовця, який має психічний розлад до контрольного рівня, тобто здатності продовжувати проходити військову службу. Психологічна реабілітація – це система медико-психологічних, педагогічних, соціальних заходів, спрямованих на відновлення, корекцію або компенсацію порушених психічних функцій, станів, особистісного та військового статусу військовослужбовця, що отримав психічну травму [2, с. 124].

Психологічна реабілітація військовослужбовців є найважливішим елементом відновлення психічної рівноваги. Сутність її полягає у здійсненні різних впливів через психіку на військовослужбовця з урахуванням терапії, профілактики, гігієни та педагогіки.

За допомогою психологічних впливів можна знизити рівень нервово-психічної напруженості, швидше відновити витрачену нервову енергію і, тим самим, справити істотний вплив на прискорення процесів відновлення в інших органах і системах організму. Цим відрізняється психологічний вплив від інших засобів реабілітації. Реабілітаційні заходи проводять для відновлення позитивного ставлення хворого військовослужбовця до родини, суспільства, військового колективу, життя та попередження формування психічного дефекту у хворого військовослужбовця зі схильністю до самоізолювання. Тривале активне лікування хворого приводить до компенсації психічного стану, що дає змогу хворому тримати під власним контролем остаточні прояви своєї хвороби.

На цьому етапі проводять стимуляцію соціальної активності хворого з метою відновлення соціальних зв'язків з оточенням. Реабілітаційні заходи проводяться як у військовому, так і в цивільному психіатричному стаціонарі та в амбулаторних умовах. У здійсненні реабілітації медичний персонал відіграє важливу роль, контролюючи систематичне виконання хворим військовослужбовцем реабілітаційних заходів зі збільшення трудового навантаження, враховуючи індивідуальну схильність хворого та його інтереси. Соціально-психіатрична реабілітація в амбулаторних умовах дає змогу хворому військовому повернутися на військову службу або створює умови для раціонального працевлаштування, сприяє формуванню у хворих корисних інтересів, доцільному використанню вільного часу [3, с. 79].

Основними цілями психологічної реабілітації військовослужбовців є відновлення бойової і службової здібності, попередження інвалідності, соціальна адаптація військовослужбовця.

З'ясування цілей психологічної реабілітації дає змогу визначити її завдання, зміст, структуру, залучені сили і засоби, а також обов'язки органів управління та посадових осіб з організації, здійснення та управління процесом відновлення психічної рівноваги військовослужбовців в умовах екстремальної обстановки бою.

До основних завдань психологічної реабілітації належать: встановлення характеру і ступеня важливості нервово-психологічних розладів, визначення індивідуально-особистісних особливостей реагування військовослужбовцями на отриману психічну травму і вироблення реабілітаційних заходів; зняття психоемоційного напруження, дратівливості і страху за допомогою застосування комплексних впливів (психотерапевтичних, медичних, біологічних, соціотерапевтичних і педагогічних (виховних)); регуляція порушених функцій організму, корекція психофізіологічного стану методами психофармакологічних, психотерапевтичних та фізичних впливів; формування оптимальної психологічної реакції на наслідки психічної травми, мобілізація особистості на подолання виниклих станів, виховання у військовослужбовців необхідних вольових якостей; формування в особового складу чітких уявлень про фактори ризику й усвідомленого ставлення до заходів щодо їх усунення; оптимальний дозвіл психотравмуючої ситуації, відновлення соціального статусу, адаптація людини до умов зовнішнього середовища за допомогою стимулювання соціальної активності військовослужбовця, а також різними організаційно-педагогічними методами; оцінка фізичної, сенсорної та розумової працездатності; проведення професійно-психологічної реабілітації, а при втраті професійної придатності – професійної переорієнтації; орієнтування на продовження активної службової діяльності та виконання обов'язків військової служби; вивчення динаміки змін психічних станів у процесі реабілітації; діагностика функціонального стану фізіологічних систем організму; оцінка ефективності та корекція (у разі необхідності) реабілітаційних заходів.

Аналіз задач психологічної реабілітації дає змогу визначити найбільш важливі компоненти і засоби, що входять у систему соціально-психологічної реабілітації. Такими можуть бути психологічні, медико-біологічні та організаційно-педагогічні.

Ефективний реабілітаційний вплив на військовослужбовця дає змогу здійснювати психотерапія (тобто лікувальний вплив на людину психічними факторами). У широкому сенсі слова психотерапія – це сприятлива обстановка, добре організований режим, правильно використане дозвілля, а також чуйний підхід до травмованого військовослужбовця. У вузькому сенсі під психотерапією розуміється плано-мірний психічний вплив на людину, що отримала психічну травму, мовою або промовою. Зазвичай використовується з метою позитивного впливу на хворобливі прояви і для зміни неправильних установок травмованого військовослужбовця.

Психотерапія, або психологічна терапія (*ψυχή* – *душа*, *θεραπεία* – «зцілення, медичне лікування»), – метод впливу лікаря та медичного персоналу словом на психіку хворого військовослужбовця з лікувальною метою. Фахівець у цій галузі – психотерапевт.

Психотерапія – спасіння душі, лікування душі і завдяки цьому лікування людини загалом, лікувальна дія душі щодо організму, досягнута завдяки психологічному впливу лікаря (наприклад, гіпнотерапія). Однак таке розуміння домінує в XIX ст.

На цьому тлі хотілось би виділити методи психотерапії, які найширше використовуються у військовому середовищі: непряма і пряма психотерапія. Загальна (непряма) психотерапія являє собою комплекс заходів, спрямованих на створення обстановки, сприятливо впливає на людину, що отримала психічну травму. До них зараховано такі: раціональна організація його службової діяльності, разі потреби і зміна роду занять; створення в підрозділі (частини) здорового соціально-психологічного клімату; відволікання від неприємних психотравмуючих переживань; застосування активуючого режиму реабілітації та деякі інші.

Розглянемо тільки один з елементів – застосування активуючого режиму реабілітації. Він включає: мінімальну ізоляцію військовослужбовця від колективу, збереження природних соціальних зв'язків усередині них; застосування для кожного, хто отримав психічну травму системи максимальної свободи і нестиснення; створення атмосфери, що заохочує соціальну активність; розвиваючі відносини, властиві військовому колективу; забезпечення корисної зайнятості військовослужбовців, виведених із психічної рівноваги; цілеспрямовану організацію виховної та культурно-дозвільної роботи і т. п. Непряма психотерапія є першоосновою лікування травмованої психіки військовослужбовця в різній обстановці. Психотерапевтичний вплив на людину справляють бесіди командирів і медичних працівників про її стан, зняття в неї тривоги та зміцнення надії на одужання, турбота про її відпочинок, харчування, лікування, увага до всього, чим переймається воїн, його переживання й думки.

Спеціальна (пряма) психотерапія – це сукупність спеціальних прийомів словесного впливу на психіку військовослужбовця, що отримав психічну травму. Розрізняють такі види такої психотерапії: седативна, спрямована на заспокоєння людини, ослаблення його хворобливих відчуттів або пом'якшення його емоційного реагування на свій стан; коригуюча, покликана виробити правильне ставлення до події і послабити патогенну значущість причини його стану; стимулююча, яка має на меті мобілізацію компенсаторних механізмів і підвищення соціальної активності особи військовослужбовця; психотерапія, спрямована на усунення патологічного стереотипу, що зумовлює стійку фіксацію хворобливих симптомів.

Нині в практиці утвердилася низка психотерапевтичних методик, які застосовуються під час здійснення психологічної реабілітації. До найбільш доступних для застосування у військовій практиці методів психологічного впливу на організм військовослужбовця, його психіку належать раціональна психотерапія, суггестивна психотерапія, навіювання (аутогенне тренування), самонавіяння (саморегуляція), наркопсихотерапія, трудотерапія, естетотерапія, натуротерапія. Розглянемо ці методи більш докладно.

Раціональна психотерапія як основний метод психотерапії ґрунтується на переконанні, зверненні до розуму травмованої людини, пред'явленні їй різних переконливих фактів, доказів, що приводить її до змоги самій робити певні висновки, доходити потрібних висновків, змінюючи ставлення до психотравмуючої ситуації, включає в себе проведення в доступній формі спеціальних бесід із військовослужбовцями, які отримали психічну травму. Під час них логічно доводиться можливість успішного лікування. На відповідних прикладах підтримується бадьорість духу, зміцнюється воля до відновлення нормального стану. Сутність проведених бесід – апеляція до розуму, свідомості, волі військовослужбовця. Раціональна психотерапія адресується до логічного мислення. Використовується авторитет командира (лікаря, психолога, досвідченого товариша по службі), переконання та перепереконання, роз'яснення ситуації, схвалення військовослужбовця, відволікання його від проблем тощо. Психотерапія спрямовується на створення активної позиції травмованого військовослужбовця в подоланні хворобливих проявів, а також корекцію неадекватних емоційних реакцій і порушеної системи відносин.

Таким чином, раціональна психотерапія – це логічне, аргументоване роз'яснення шляхом пояснення, повідомлення військовослужбовцю того, що він не знає і не розуміє, що може похитнути його хибні уявлення та переконання, здійснюється, як правило, у формі діалогу.

Сугестивна психотерапія являє собою здійснення емоційного впливу на психіку військовослужбовця, тобто навіювання йому певних думок. Вплив на людину здійснюється двома способами: навіюванням у стані сну (гіпноз) і навіюванням у стані неспанья. У військових умовах найбільш доступний другий спосіб, який може застосовуватися в різних умовах обстановки.

Навіювання – це цілеспрямований психічний вплив, який пасивно сприймається людиною без критичної оцінки. Найбільшого поширення набули такі форми навіювання, як самонавіяння (саморегуляція) й аутогенне тренування.

Наркопсихотерапія є різновидом психотерапії, являє собою поєднання словесного навіювання на тлі неповного наркозу, викликаного застосуванням медичних препаратів. Найбільш ймовірно застосування в лікувальних установах.

Застосування перерахованих вище методів психологічного впливу на військовослужбовців, які зазнали психогенних травм, зобов'язує командирів та інших посадових осіб володіти високим тактом, широким кругозором, педагогічними здібностями, умінням не тільки роз'яснювати, а й парировати заперечення, швидко вловлювати помилки в судженнях і використовувати їх для відновлення психічної рівноваги підлеглих.

Естетотерапія – лікування прекрасним, красивим, включає в себе бібліотерапію, музикотерапію, натуртерапію і т.п., фізичне середовище навколо військовослужбовця (колір; звуки; запахи; температурні, погодні, географічні фактори), справляє потужний вплив на нього, змінюючи його психічний стан, настрої, самопочуття і життєвий тонус. Засобами загального впливу на психіку військовослужбовців є квіткоестетичний вплив, функціональна музика, перегляд кіно та відеофільмів, читання літератури. У цьому разі воїн включається в процес корекції функціонального стану як глядач, що сприймає форму, колір, елементи навколишньої дійсності і живої природи.

Бібліотерапія чинить лікувальну дію на психіку людини за допомогою читання книг. Необхідне використання спеціально відібраного для читання матеріалу як терапевтичного засобу у психіатрії з метою вирішення особистих проблем за допомогою спрямованого читання. Оскільки бібліотерапія використовує зазвичай художні твори, вона належить до методів естетотерапії.

Музикотерапія – це психотерапевтичний метод безпосереднього впливу на почуття, емоції, настрої, без словесного навіювання певного настрою, що піднімає людину над своїми переживаннями, допомагає долати хворобливі розлади з використанням у лікувальних цілях музики. Звук справляє на психіку безпосередній емоційний вплив. Сильний, нав'язливий шум дратує, стомлює, позбавляє спокою, приводить у несамовитість. Гнітюче діє і «гробова» тиша.

Натурпсихотерапія (ландшафтотерапія) – використання лікувального впливу природи, застосовується як фон для психотерапії, яка неможлива без інформації, переданої промовою.

Психологічна реабілітація передбачає виконання і низки гігієнічних заходів. По-перше, необхідно забезпечувати дотримання чіткого режиму дня (нічний сон не менше 8 годин; ранкова гімнастика; водні тонізуючі процедури; систематичне чергування праці та активного відпочинку; спортивні ігри, які не потребують складної координації рухів і напруженої уваги). По-друге, розумно організовувати життєдіяльність військовослужбовців, які зазнали психотравмуючого впливу (усунення професійних шкідливих звичок; зміна роду діяльності; переведення на полегшену діяльність або поліпшення умов виконання обов'язків по службі; регламентація службового часу; звільнення від нічних нарядів; обмеження надмірних фізичних і емоційних навантажень і т.п.). По-третє, повноцінне і різноманітне харчування (з переважанням білків тваринного походження і великої кількості вітамінів).

Арсенал вітчизняних засобів психологічної реабілітації набагато ширше представлених вище методів і видів впливу на психіку військовослужбовців. Здійснення реабілітаційних заходів вимагає дотримання певних основоположних правил, які забезпечать досягнення ефективності та дієвості заходів, що вживаються для відновлення психічної рівноваги людей [4, с. 43].

З огляду на перераховані вище принципи і положення, що стосуються організації та здійснення реабілітаційних заходів, мають будувати свою діяльність всі посадові особи частини (підрозділу). Бойовий статут, накладаючи на командира відповідальність за керівництво морально-психологічним забезпеченням дій підлеглих частин та підрозділів, покладає на нього виявлення, вивчення, всебічну оцінку факторів, що впливають на морально-психологічний стан особового складу, визначення і постановку основних завдань МПЗ, віддачу вказівок із МПЗ бою, затвердження плану морально-психологічного забезпечення бойових дій. Організація командиром психологічної реабілітації військовослужбовців може здійснюватися за такими етапами: вивчення вимог керівних документів до організації психологічної реабілітації; вивчення та аналіз морально-психологічного стану підлеглих; визначення заходів із відновлення психічної рівноваги у військовослужбовців, які отримали психічні травми; віддання вказівок із психологічної реабілітації травмованих; постановка завдань посадовим особам, залученим до здійснення

заходів із психологічної реабілітації; особиста участь у здійсненні реабілітаційних заходів; здійснення контролю та надання необхідної допомоги виконавцям; організація навчання і інструктування посадових осіб за методикою здійснення психологічної реабілітації; вивчення, узагальнення та впровадження передового досвіду роботи з відновлення психічної рівноваги військовослужбовців; доповідь старшому начальнику про морально-психологічний стан особового складу і роботу, що проводиться.

Враховуючи важливість заходів, спрямованих на збереження і відновлення боєздатності військовослужбовців та військових колективів, командир зобов'язаний врахувати їх під час віддання вказівок по МПЗ, зорієнтувати посадових осіб і визначити ступінь їх участі у вирішенні таких основних завдань: зняття у військовослужбовців психічної напруженості та втоми; швидке повернення на службу військовослужбовців, що не потребують за характером психічних розладів у госпіталізації; евакуація військовослужбовців, які отримали бойові психічні травми для надання медичної допомоги та проведення реабілітації; відновлення боєздатності і стійкості деморалізованих і дезорганізованих військових підрозділів.

Нині в Кам'янському на Дніпропетровщині відкрили сучасний реабілітаційний центр для ветеранів, учасників ООС та інших цільових груп населення. Про це повідомляється на сайті міського голови Кам'янського Андрія Білоусова. «У Кам'янському понад 1000 учасників і ветеранів ООС, і я радий, що хлопці зможуть отримувати тут висококваліфіковану медичну допомогу», – сказав Білоусов під час відкриття центру на базі комунального закладу «Міська лікарня № 5». Центр розрахований на 41 палату підвищеного комфорту. Проходити комплексну реабілітацію тут зможуть одночасно 100 пацієнтів.

Висновки. Отже, з огляду на вищевикладене успішне вирішення завдань психологічної реабілітації буде визначатися й умінням командира доцільно спрямовувати діяльність штабів, командирів підрозділів, структур МПЗ, військових психологів, медичних працівників, військових юристів, військових колективів, активу і громадських структур частини, спиратися на ці сили, забезпечувати їх тісну взаємодію, використовувати їх можливості для підтримки високої бойової готовності, дисципліни і бойової згуртованості, збереження психічного здоров'я підлеглого особового складу. Хотілося б зауважити, що психологічна реабілітація, будучи важливим складовим елементом морально-психологічного забезпечення діяльності військ, зумовлює підтримку необхідного стану боєздатності військовослужбовців, сприяє попередженню інвалідності, дозволяє відновлювати психічну рівновагу людей, створює умови для адаптації воїнів, які отримали психічні травми. Являючи собою систему медико-психологічних, педагогічних, соціальних та організаційно-управлінських заходів із відновлення психічної рівноваги військовослужбовців, психологічна реабілітація передбачає застосування низки доступних способів впливу на особовий склад безпосередньо в частині, без евакуації деякої частини травмованих у лікувальні установи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Самойленко В., Яковенко Н., Петряшев І. та ін. Медична і соціальна реабілітація (підручник). Київ : Медицина. 2018. С. 72–74.
2. Єпіфанов В. Основи реабілітації. Підручник. СПО–Геотар–Медіа, 2020. С. 124.
3. Сапункова С., Піц Л., Гутніцька А. та ін. Медична та соціальна та реабілітація. Київ : Медицина. 2018. 79 с.
4. Трофименко Т. Сам собі психолог. Самі ефективні прийоми психологічної реабілітації. «Клуб сімейного дозвілля». 2016. 43 с.

С. В. Базарный. Социальная реабилитация военнослужащих. – Статья.

Аннотация. В статье раскрыты проблемы содержания «социальная реабилитация военнослужащих», которая в условиях настоящего времени выделяется в самостоятельную технологию клинической и социальной военной практики. Раскрываются структурные компоненты социальной реабилитации военных, проводится анализ подходов отечественных исследователей по раскрытию данной проблематики.

Ключевые термины: социальная реабилитация, медицинская реабилитация, физическая реабилитация, психологическая реабилитация, психотерапия.

S. Bazarny. Social rehabilitation of military servants. – Article.

Summary. The article reveals the content problems “social rehabilitation of servicemen”, which in present conditions stands out as an independent technology of clinical and social military practice. Reveals the structural components of the social rehabilitation of servicemen analyzes the approaches of national researchers to disclosure of this issue.

Key words: social rehabilitation, medical rehabilitation, physical rehabilitation, psychological rehabilitation, psychotherapy.